

GIA ĐÌNH VỚI SỰ THÍCH ỨNG CỦA TRẺ 5 - 6 TUỔI TRONG CÁC HOẠT ĐỘNG GIÁO DỤC CHUẨN BỊ ĐẾN TRƯỜNG TIỂU HỌC

Đinh Thị Tuyết

Khoa Khoa học cơ bản - Trường CĐ Vĩnh Phúc

Tóm tắt: Để tạo ra sự thích ứng của trẻ mầm non 5 - 6 tuổi trước khi bước vào bậc học tiểu học có nhiều yếu tố tác động khác nhau, trong đó gia đình là yếu tố có tác động trực tiếp và quan trọng nhất. Khi xem xét các nội dung tác động của yếu tố này, dễ dàng nhận thấy, những hoạt động chung và sự quan tâm của cha mẹ với con có tác động nhiều nhất; bầu không khí, quan hệ gia đình, mức thu nhập của gia đình... Ngoài ra, nhận thức của cha mẹ về mức độ cần thiết của việc chuẩn bị cho trẻ đến trường tiểu học cũng có tác động lớn đến sự thích ứng của trẻ. Mỗi nội dung, tuy có tầm ảnh hưởng khác nhau, nhưng đều có mối liên hệ mật thiết với nhau trong việc tác động đến sự thích ứng của trẻ trước khi bước vào lớp một.

Từ khóa: Giáo dục gia đình; Thích ứng với thay đổi; Trường tiểu học.

FAMILY AND ADAPTATION OF 5 - 6 YEAR OLD CHILDREN IN ELEMENTARY SCHOOL PREPARATION ACTIVITIES

Đinh Thị Tuyết

Faculty of Basic Sciences – Vinh Phuc College

Abstract: There are many different factors that influence the adaptation of 5 - 6 year old preschool children before entering primary school, of which the family is the most direct and important factor. When considering the impact of this factor, it is easy to see that the common activities and the attention of parents to their children have the most impact; the atmosphere, family relationships, family income level... In addition, parents' awareness of the necessity of preparing children for primary school also has a great impact on children's adaptation. Each content, although having different levels of influence, is closely related to each other in influencing children's adaptation before entering first grade.

Keywords: Family education; Adaptation to change; Primary school.

Nhận bài: 05/06/2025

Phản biện: 04/07/2025

Duyệt đăng: 08/07/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Xã hội luôn vận động và biến đổi không ngừng, bởi vậy, để tồn tại và phát triển mỗi cá nhân cần có sự thích ứng tốt trước sự biến thiên của môi trường sống. Sự thích ứng là một trong những điều kiện để con người tham gia vào đời sống xã hội nhiều biến động một cách hiệu quả nhất. Trẻ 5 - 6 tuổi còn non nớt về thể chất, yếu đuối về tinh thần và dễ dàng gặp phải những khó khăn, trở ngại, những nguy hiểm trong cuộc sống. Do đó, giúp trẻ có được sự thích ứng để vượt qua những khó khăn, trở ngại là điều vô cùng quan trọng. Giai đoạn trẻ 5 - 6 tuổi là giai đoạn trẻ chuẩn bị chuyển từ bậc học mầm non sang bậc học phổ thông. Việc chuẩn bị cho trẻ 5 - 6 tuổi đến trường tiểu học (TTH) cần thực hiện đầy đủ các nội dung phù hợp với chương trình giáo dục mầm non hiện hành. Các nội dung được xây dựng dựa trên 4 lĩnh vực chủ yếu gồm: (1).Hoạt động phát triển thể chất, gồm các hoạt động giáo dục như: khả năng thực hiện vận động thô, vận động tinh trong sinh hoạt hàng ngày, cung cấp những kiến thức, kỹ năng nhằm hình thành thói quen, hành vi có lợi cho sức khỏe; (2).Hoạt động phát triển nhận thức, gồm hoạt động khám phá khoa học, hoạt động làm quen với toán, hoạt động âm nhạc và tạo hình, hoạt động

khám phá môi trường xã hội; (3).Hoạt động phát triển ngôn ngữ, gồm hoạt động phát triển khả năng nghe và nói; hoạt động kể chuyện, đọc thơ, đồng dao, ca dao, tục ngữ; trò chơi đóng kịch, kể chuyện sáng tạo, chuẩn bị cho việc học đọc, học viết; (4).Hoạt động phát triển tình cảm và quan hệ xã hội, gồm các hoạt động phát triển tình cảm: nhận biết và thể hiện cảm xúc, tình cảm với con người, sự vật và hiện tượng xung quanh, giáo dục các hành vi và quy tắc ứng xử xã hội, giáo dục bảo vệ môi trường...

Nhằm giúp trẻ có tâm thế sẵn sàng, một hành trang đầy đủ về mặt kiến thức để có thể thích ứng nhanh nhất với hành trình mới này cần đến sự chuẩn bị công phu, tỷ mỉ của người lớn. Việc xác định được những yếu tố ảnh hưởng đến sự thích ứng của trẻ 5 - 6 tuổi trong các hoạt động chuẩn bị đến trường tiểu học là việc làm cần thiết. Giúp các nhà giáo dục và các bậc cha mẹ trẻ có những biện pháp tác động phù hợp và hiệu quả hơn nhằm nâng cao mức độ thích ứng cho trẻ 5 - 6 tuổi trong hoạt động chuẩn bị đến TTH. Một trong những yếu tố có sức ảnh hưởng lớn đến sự phát triển tâm lý nói chung và sự thích ứng của trẻ nói riêng đó là môi trường giáo dục, điều kiện, hoàn cảnh

sống của gia đình. Gia đình - môi trường sống, môi trường văn hoá đầu tiên của mỗi con người. Với phương thức chăm sóc bằng tình thương yêu ruột thịt, bằng cách giao tiếp trực tiếp và thường xuyên, gia đình có ảnh hưởng tuyệt đối đến quá trình phát triển của con người. Vấn đề cốt lõi trong mỗi gia đình là mối quan hệ của cha mẹ và con cái. Mối quan hệ này ảnh hưởng đến quá trình xã hội hoá trẻ em. Ainsworth cho rằng, vai trò của cha mẹ trong gia đình như một “cơ sở an toàn để trẻ chiêm nghiệm, thăm dò, khám phá, chinh phục, tích lũy hiểu biết về môi trường sống”.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khách thể và phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu trên 320 khách thể gồm: 135 trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi, 135 cha (mẹ) trẻ, 30 giáo viên mầm non và 20 chuyên gia trong lĩnh vực giáo dục mầm non thuộc 4 trường mầm non trên địa bàn tỉnh Phú Thọ (Trường mầm non Trung Nguyên, Trường mầm non Yên Lạc, Trường mầm non Bình Định và Trường mầm non Tề Lễ)

Phương pháp chính được sử dụng trong nghiên cứu này là phương pháp điều tra bằng bảng hỏi. Bảng hỏi được thiết kế với chủ yếu các câu hỏi có sẵn phương án trả lời, thang đánh giá có 4 mức độ (từ 1 - 4 điểm). Ngoài ra, kết hợp sử dụng phương

pháp nghiên cứu tài liệu, phương pháp quan sát, phỏng vấn sâu.

2.2. Kết quả nghiên cứu

Gia đình - nuôi dưỡng, giáo dục và có ảnh hưởng lớn đến mỗi cá nhân từ khi sinh ra và cả quá trình trưởng thành trong suốt cuộc đời của mỗi cá nhân. Sống trong gia đình, đứa trẻ hình thành mối quan hệ gắn bó tình cảm với những người ruột thịt, vì vậy, mọi sự chia tách tình cảm gia đình, thiếu vắng cha, mẹ hay những điều kiện bất lợi về các mối quan hệ gia đình đều có những ảnh hưởng nhất định đến sự thích ứng của trẻ với hoàn cảnh sống. Theo kết quả nghiên cứu của Trung tâm công bằng xã hội: “một đứa trẻ lớn lên trong gia đình chỉ có cha hoặc mẹ thường có đến 75% khả năng thất bại trong học tập ở trường, 70% khả năng rơi vào nghiện ma túy, hơn 50% có vấn đề về rượu và 35% sẽ thất nghiệp khi lớn lên”. Do đó, khi đề cập đến ảnh hưởng của gia đình đối với sự thích ứng của trẻ trong các hoạt động chuẩn bị đến TTH, tác giả tìm hiểu các khía cạnh: mức thu nhập của gia đình, bầu không khí và quan hệ gia đình, các hoạt động chung và sự quan tâm giữa cha mẹ với con cái trong gia đình, nhận thức của cha mẹ trẻ về sự cần thiết của việc chuẩn bị cho trẻ đến TTH.

Bảng 1. Nội dung ảnh hưởng đến sự thích ứng của trẻ trong hoạt động chuẩn bị đến TTH

Các tham số ảnh hưởng	ĐTB	ĐLC	Thứ bậc
- Mức độ thu nhập của gia đình.	1,79	0,40	3
- Bầu không khí và các mối quan hệ trong gia đình.	2,75	0,45	2
- Các hoạt động chung và sự quan tâm của cha mẹ đối với con.	2,99	0,09	1

Bảng trên cho thấy những tác động từ gia đình đến sự thích ứng của trẻ, trong đó “Các hoạt động chung, sự quan tâm của cha mẹ với con” có ảnh hưởng lớn nhất và xếp vị trí số 1 với ĐTB: 2.99; ĐLC: 0.09. Kết quả nghiên cứu phản ánh đúng thực tiễn và phù hợp với tìm hiểu, quan sát được ở gia đình của trẻ. Gia đình thường xuyên có những hoạt động cùng nhau giữa các thành viên như: trò chuyện, giao lưu, trao đổi, cùng chơi, cùng ăn uống, cùng nghỉ ngơi,... giữa bố - mẹ, bố mẹ - con sẽ có ảnh hưởng tích cực đến trẻ, kích thích việc phát triển ngôn ngữ cho trẻ. Thông qua các hoạt động chung với gia đình, trẻ thoải mái trò chuyện, bộc lộ suy nghĩ, hiểu biết của mình, trẻ học cách thể hiện xúc cảm, tình cảm của mình bằng ngôn ngữ... Từ đó, hình thành trong tư duy của trẻ thái độ coi trọng ngôn ngữ - “nguyên liệu” nuôi dưỡng

thói quen đọc sách sau này của trẻ. Bên cạnh đó, khi trẻ luôn nhận được sự quan tâm chăm sóc đúng mức, kịp thời của cha mẹ về vật chất và tinh thần trẻ sẽ thấy tự tin hơn trong những tình huống, những mối quan hệ, giao tiếp xã hội; trẻ nhanh chóng hòa nhập với môi trường mới tốt hơn so với trẻ không nhận được sự quan tâm từ bố mẹ. Trước môi trường hoạt động mới, trẻ luôn có được cảm giác an toàn, giúp trẻ yên tâm, vui vẻ hồn nhiên, mạnh dạn thăm dò, thử nghiệm, tìm cách tác động lên sự vật hiện tượng, phát huy được tiềm năng cả về thể chất và tâm lý.

Ngược lại, nếu trẻ phải sống trong gia đình thiếu sự quan tâm chăm sóc về vật chất hoặc tinh thần từ cha mẹ hay người thân, trẻ không có cơ hội được cùng cha mẹ và các thành viên khác tham gia những hoạt động chung với nhau sẽ là

một thiệt thòi lớn. Trong những hoàn cảnh này, trẻ thường tự ti, mặc cảm, ngại giao tiếp, sống khép mình nên khó khăn trong việc thích ứng với những môi trường sống mới. Thường xuyên quan tâm đến nhau của các thành viên trong gia đình sẽ là những điều kiện thuận lợi để các thành viên hỗ trợ, chia sẻ, động viên, khuyến khích và dành những điều tốt nhất cho nhau. Người lớn trong gia đình dạy trẻ bằng giao tiếp trực tiếp và thường xuyên ở mọi lúc, mọi nơi, trong các tình huống của cuộc sống thực xung quanh. Đưa trẻ học ăn, học nói, học gói, học mở, học làm người một cách tự nhiên và nhẹ nhàng. Do đó, sống trong một môi trường gia đình hạnh phúc, trẻ em sẽ nhận được đầy đủ sự quan tâm của cha mẹ, sẽ được nâng đỡ, được tham gia nhiều hơn mỗi khi trẻ có nhu cầu hoạt động. Gia đình - môi trường trẻ được chăm sóc, nuôi dạy an toàn và thoải mái được các nhu cầu của trẻ, thúc đẩy sự phát triển toàn diện của trẻ.

Đứng ở vị trí thứ hai trong những tác động từ gia đình đến sự thích ứng của trẻ là “bầu không khí và quan hệ gia đình” với ĐTB:2.75; ĐLC: 0.45. Tổ ấm gia đình là một môi trường văn hoá được tạo nên trên cơ sở tình thương yêu, đùm bọc lẫn nhau của những người ruột thịt trong gia đình - văn hoá gia đình. Bầu không khí tâm lý tích cực, thoải mái, vui vẻ được tạo dựng trên cơ sở tình yêu thương, đùm bọc lẫn nhau của những người ruột thịt, điều này có ảnh hưởng đến mọi thành viên trong gia đình, trong đó có trẻ em. Nếu trẻ may mắn được sinh ra và lớn lên trong một gia đình nề nếp, nhân văn, được giáo dục đầy đủ, đúng đắn thì trẻ thường chủ động, tích cực, tự tin, dễ làm chủ trong mọi tình huống. Đặc biệt sẽ có tác động rất tích cực đến sự phát triển tình cảm và các mối

quan hệ xã hội của trẻ. Trong gia đình luôn có sự yêu thương, tôn trọng, có sự liên kết gắn bó giữa các thành viên sẽ là chỗ dựa tinh thần rất lớn đối với trẻ. Cùng với sự quan tâm, chăm sóc, nuôi dưỡng chu đáo và sự hướng dẫn, giúp đỡ của cha mẹ sẽ giúp trẻ khám phá thế giới xung quanh nhờ đó mà nhận thức, ngôn ngữ của trẻ ngày càng được phát triển.

Xếp ở vị trí thứ ba là “mức thu nhập của gia đình” với ĐTB:1.79; ĐLC: 0.40. Thu nhập của gia đình là một yếu tố cần thiết nhưng không hoàn toàn quyết định sự thích ứng của trẻ. Thu nhập phản ánh khả năng kinh tế của gia đình trong việc đầu tư cho con học tập. Nếu gia đình nào có thu nhập cao sẽ có thể có điều kiện mua sắm, trang bị cho con những đồ dùng học tập, cho trẻ đi tham quan, học tập ở nhiều môi trường khác nhau. Nếu trẻ có được một gia đình luôn quan tâm, chăm sóc, bầu không khí tâm lý vui vẻ, tích cực sẽ giúp trẻ tự tin và chủ động, tích cực hòa nhập hơn trong môi trường xã hội và các hoạt động học tập trên lớp. Để làm rõ hơn về vai trò của gia đình với sự thích ứng của trẻ 5 - 6 tuổi trong các hoạt động chuẩn bị đến TTH, tác giả đã tìm hiểu nhận thức của cha, mẹ trẻ về mức độ cần thiết của việc chuẩn bị cho trẻ đến trường tiểu học. Kết quả được thống kê ở bảng 2.

Kết quả điều tra cho thấy, đối với nội dung chuẩn bị thể chất cho trẻ đến trường phần lớn phụ huynh cho rằng là rất cần thiết (82.4%), có (16.7%) số người được hỏi trả lời là cần thiết. Như vậy, cho dù ở hoàn cảnh gia đình như thế nào thì các bậc phụ huynh luôn sẵn sàng thể đóng góp để trẻ có điều kiện học tập tốt nhất, đặc biệt là sự chăm sóc về sức khỏe và dinh dưỡng cho trẻ.

Bảng 2. Các nội dung chuẩn bị cho trẻ 5 - 6 tuổi đến TTH

TT	Nội dung chuẩn bị cho trẻ 5 - 6 tuổi bước vào trường tiểu học	Mức độ đánh giá		
		Không cần thiết	Cần thiết	Rất cần thiết
1	Chuẩn bị về thể chất	0,9	16,7	82,4
2	Chuẩn bị về nhận thức	0,0	9,3	90,7
3	Chuẩn bị về ngôn ngữ, giao tiếp	0,9	15,7	83,3
4	Chuẩn bị về tình cảm, kỹ năng xã hội	3,7	18,5	77,8

Đa số các bậc cha mẹ nhìn nhận sự phát triển của con ở mặt thể chất, thấy con cao lớn, mập mạp hơn các bạn là yên tâm, thậm chí có cha mẹ lo lắng quá mức khi con có thể trạng nhỏ hơn các bạn khác, dẫn đến việc ép trẻ ăn uống hoặc sử dụng những sản phẩm kích thích tăng trưởng về

thể chất. Chỉ (0.9%) phụ huynh cho rằng điều đó là không cần thiết, tỷ lệ thấp hơn so với các mức độ khác. Về mặt nhận thức, có 100% phụ huynh học sinh trả lời là cần thiết và rất cần thiết, trong đó có tới 90,7% các bậc cha mẹ cho rằng điều này rất cần thiết. Như vậy, sự quan tâm của gia đình

đối với sự phát triển nhận thức cho trẻ là rất lớn, hầu như tất cả phụ huynh đều mong muốn con cái của mình thông minh, học giỏi. Nhu cầu này là tất yếu, là động lực để cho cha mẹ có thể chấp nhận đương đầu với khó khăn, thiệt thòi và hy sinh để con cái được học hành đến nơi đến chốn. Đây cũng là nguyên nhân dẫn đến thực trạng đáng ngại trong thời gian gần đây trong việc chuẩn bị cho trẻ đến trường tiểu học, đó là cho trẻ học trước chương trình lớp một; dạy trẻ tập viết, ghép vần, dạy các phép tính,... để mong trẻ đọc thông, viết thạo trước khi đi học.

Đối với sự cần thiết quan tâm đến việc phát triển ngôn ngữ và giao tiếp cho trẻ, phần lớn phụ huynh (83,3%) đánh giá là rất cần thiết đối với sự chuẩn bị cho trẻ đến trường tiểu học. Chỉ có 0,9% số phụ huynh được hỏi cho rằng sự chuẩn bị là không cần thiết. Thực tế này phản ánh, phụ huynh có nhận thức rất tốt trong các vấn đề chuẩn bị, chăm lo cho con đến trường. Điều này cũng phản ánh thực tế: hầu hết các bậc cha mẹ đều hiểu rõ về tầm quan trọng của ngôn ngữ và giao tiếp đến khả năng thành công của mỗi con người. Do đó, phụ huynh cũng luôn kỳ vọng và mong muốn con em mình phải có khả năng về ngôn ngữ tốt, giao tiếp tự tin để mở rộng các quan hệ xã hội mà trẻ có thể tham gia. Cha mẹ luôn chú ý nhắc nhở, hướng dẫn trẻ bắt chước hành vi giao tiếp, ứng xử tốt của những người xung quanh. So với các nội dung trên thì việc phát triển tình cảm và quan hệ xã hội cho trẻ chỉ có 77,8% phụ huynh được hỏi đánh giá rất cần thiết (thấp nhất trong các nội dung được hỏi ở mức độ này). Sự phát triển tình cảm và quan hệ xã hội ở trẻ có phần “thâm lắng” hơn khiến nhiều bậc cha mẹ bỏ qua, không để ý tới. Đặc biệt là các biểu hiện xúc cảm, tình cảm của trẻ thường có một số phụ huynh chưa quan tâm và có thể cho rằng xúc cảm của trẻ không quan trọng. Sự phát triển xúc cảm của trẻ có sự

chi phối mạnh mẽ đến kết quả phát triển thể chất, nhận thức hay ngôn ngữ và giao tiếp, trẻ chỉ thực sự có thể dễ dàng tiếp thu kiến thức, tự tin giao tiếp,... khi trẻ có một tâm trạng tốt, xúc cảm tích cực. Gia đình - môi trường giáo dục đặc biệt đối với trẻ em, đây là môi trường an toàn, phong phú, trong đó trẻ được nuôi dạy theo một phương thức đặc biệt - phương thức gia đình (khác với phương thức nhà trường) [3; tr.61]. Ở trong gia đình, cha mẹ là người thầy đầu tiên của trẻ. Cha mẹ dạy trẻ biết lễ phép với mọi người trong giao tiếp dần dần trẻ học cách ứng xử phù hợp, biết kiềm chế hành vi, xúc cảm theo chuẩn mực xã hội. Qua sự chuẩn bị kĩ càng các điều kiện phát triển cho trẻ, trẻ sẽ học hỏi, tiếp nhận được các giá trị sống tốt đẹp, hình thành nên những kĩ năng sống tích cực, có tâm thế tự tin, vui vẻ thoải mái và dễ dàng thích ứng với những hoạt động mới hoặc những điều kiện mới trong các hoạt động khi học tập ở TTH.

III. KẾT LUẬN

Thích ứng của trẻ 5 - 6 tuổi trong các hoạt động chuẩn bị cho trẻ đến TTH là sự thay đổi của trẻ 5 - 6 tuổi về nhận thức, hành vi, thái độ nhằm vượt qua những trở ngại, khó khăn trong hoạt động vui chơi, học tập, sinh hoạt hàng ngày để hình thành và phát triển các phẩm chất tâm lý cần thiết của một người học sinh. Có nhiều yếu tố khác nhau ảnh hưởng đến sự thích ứng của trẻ 5 - 6 tuổi trong các hoạt động chuẩn bị đến TTH, trong đó gia đình là yếu tố có sức ảnh hưởng lớn nhất, có tác động mạnh nhất. Trên cơ sở phân tích nội dung ảnh hưởng của gia đình đến sự thích ứng của trẻ 5 - 6 tuổi trong các hoạt động chuẩn bị đến TTH, đó là cơ sở để đưa ra một số biện pháp tác động và kiến nghị nhằm giúp trẻ dễ dàng có được sự thích ứng, đồng thời góp phần nâng cao hơn nữa chất lượng nguồn lực con người trong tương lai và giúp các bậc phụ huynh có cách nhìn nhận đúng đắn hơn nữa về việc chuẩn bị cho trẻ bước vào lớp một.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Collete Gray and Macblain (2014 - dịch Hiếu Tân), *Các lý thuyết học tập về trẻ em*, Nxb Hồng Đức, Hà Nội.
2. Lê Minh Nguyệt (2012), *Sự tương tác giữa cha mẹ và con với sự phát triển tâm lý của trẻ em*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
3. Nguyễn Ánh Tuyết (2014), *Tâm lý học trẻ em lứa tuổi mầm non*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.